

Uplatnenie absolventov

stredných a vysokých škôl podľa výkonu konkrétneho
zamestnania, výšky mzdy a nezamestnanosti
(vybrané výsledky)

Obsah

Úvod	2
Vymedzenie pojmov a metodika	7
1 Uplatnenie absolventov stredných a vysokých škôl z hľadiska odmeňovania	16
1.1 Odmeňovanie absolventov v Slovenskej republike	16
1.1.1 Odmeňovanie absolventov stredných škôl v Slovenskej republike.....	17
1.1.2 Odmeňovanie absolventov stredných škôl do 5 rokov od ukončenia štúdia.....	22
1.1.3 Odmeňovanie absolventov stredných škôl nad 5 rokov od ukončenia štúdia.....	28
1.2 Odmeňovanie absolventov vysokých škôl v Slovenskej republike	32
1.2.1 Odmeňovanie absolventov vysokých škôl do 5 rokov od ukončenia štúdia	37
1.2.2 Odmeňovanie absolventov vysokých škôl nad 5 rokov od ukončenia štúdia	43
2 Uplatnenie absolventov stredných a vysokých škôl z pohľadu vykonávaného zamestnania ...	47
2.1 Uplatnenie absolventov stredných škôl z pohľadu vykonávaného zamestnania	47
2.1.1 Štruktúry absolventov stredných škôl uplatnených na trhu práce	47
2.1.2 Indikátor profesijnej primeranosti absolventov stredných škôl.....	62
2.1.3 Indikátor využitia kvalifikačnej úrovne absolventov stredných škôl	68
2.1.4 Analýza entropie absolventov stredných škôl.....	74
2.2 Uplatnenie absolventov vysokých škôl z pohľadu vykonávaného zamestnania.....	80
2.2.1 Štruktúry absolventov vysokých škôl uplatnených na trhu práce.....	80
2.2.2 Indikátor profesijnej primeranosti absolventov vysokých škôl	95
2.2.3 Indikátor využitia kvalifikačnej úrovne absolventov vysokých škôl	102
2.2.4 Analýza entropie absolventov vysokých škôl	108
3 Nezamestnanosť absolventov v Slovenskej republike	114
3.1 Nezamestnanosť absolventov stredných škôl v Slovenskej republike.....	117
3.2 Nezamestnanosť absolventov vysokých škôl v Slovenskej republike	290
Záver	422
Použitá literatúra	429

Úvod

Téma uplatniteľnosti absolventov sa stále častejšie dostáva do politických, verejných, ale aj vedeckých diskusií, keďže je hlavným zrkadlom vzdelávacieho systému ako celku. Na jednej strane zamestnávateľa pociťujú nedostatok kvalifikovaných pracovných síl v špecifických oblastiach, na strane druhej sa v evidencii úradov práce nachádza viac ako 240 tisíc osôb. **Medzi štruktúrou ponuky a dopytu na trhu práce existujú výrazné kvantitatívne a kvalitatívne disparity**, ktoré je potrebné odstraňovať, ako aj zamedziť ich ďalšiemu vzniku. To si nevyhnutne vyžaduje **rozsiahle relevantné informácie o súčasnej a budúcej štruktúre trhu práce, ako aj vzájomných vzťahoch medzi ponukou a dopytom na trhu práce.**

Podobne, ako na trhu tovarov a služieb je **základným vyjadrením vzťahov medzi ponukou a dopytom cena týchto statkov, na trhu práce je touto cenou mzda.** Pokiaľ na trhu práce v špecifických oblastiach existuje dostatok pracovných síl, zamestnávateľ nemá dôvod výrazne tieto mzdy zvyšovať nad úroveň konkurencie. Na druhej strane, pokiaľ pociťuje nedostatok kvalifikovaných pracovníkov, musí v konkurencii ostatných zamestnávateľov o tieto pracovné sily výraznejšie bojovať zlepšovaním pracovných podmienok, predovšetkým **zvyšovaním ponúkaných miezd.** Mzda je totiž základným motivátorom osôb na to, aby ponúkali výrobný faktor v ich disponibilite – prácu.

Úroveň odmeňovania je tak základným indikátorom nesúladu medzi ponukou a dopytom na trhu práce a jej analýza je preto veľmi dôležitá. Okrem samotnej identifikácie oblastí s prevažujúcim dopytom a ponukou na trhu práce však jej skúmanie plní aj ďalšiu významnú úlohu – racionalizuje rozhodovanie všetkých osôb na trhu práce a predovšetkým osôb pred voľbou svojej vzdelávacej a kariérnej cesty. Práve rozhodnutia týchto osôb sú určujúcim faktorom budúcej štruktúry ponuky na trhu práce v budúcnosti. Pokiaľ sa tieto osoby dokážu racionálne rozhodnúť pre oblasti s prevažujúcim dopytom na trhu práce (s vyššími mzdami), nesúlad na tomto trhu bude v budúcnosti klesať. **Informácie o mzdách na trhu práce podľa odborov vzdelania sú preto nevyhnutnou podmienkou pre odstraňovanie problémov na trhu práce,** a to jednak prijímaním racionálne podložených a opodstatnených opatrení zo strany štátu, ako aj prirodzenou cestou trhových síl.

Výzvy v oblasti rýchleho tempa technologického pokroku sa týkajú všetkých zamestnaní a odvetví národného hospodárstva. Aby sme čo najlepšie využili nové možnosti a zvládli prejavy **štruktúrnych zmien** na trhu práce, budú potrebné rozsiahle investície do nových zručností v systémoch vzdelávania a prípravy pre trh práce.

Cielené investície do kvalifikácie a odbornej spôsobilosti súčasných aj budúcich účastníkov trhu práce sú nevyhnutné na zabezpečenie **komplexnej produktivity, konkurencieschopnosti a pozitívnych ekonomických výsledkov** zamestnávateľských organizácií, ktoré vytvárajú finančné zdroje na **odmeňovanie zamestnancov**.

Obzvlášť dôležité sú kvalifikované ľudské zdroje v podmienkach výraznej digitalizácie hospodárstva a celej spoločnosti, s čoraz menším rozhraním medzi spotrebiteľmi a výrobcami tovarov, resp. poskytovateľmi služieb. Súčasní aj budúci absolventi vzdelávania a prípravy pre trh práce musia byť pre zabezpečovanie konkurencieschopnosti výrobkov a služieb schopní popri **digitalizácii** uskutočňovať aj ambicióznou **dekarbonizáciu** ekonomiky, znižovať škodlivé emisie a naďalej sa prispôbovať rastúcemu tlaku súvisiacemu s klímou a životným prostredím.

Priemyselná výroba, doprava, stavebníctvo, poľnohospodárstvo, lesníctvo a ďalšie odvetvia ekonomických činností, ako aj mestá a domácnosti, budú musieť zmeniť spôsoby, akými využívajú informácie, spotrebúvajú energetické a surovinové zdroje a ako sú nimi zásobované. Absolventi budú musieť disponovať odbornými vedomosťami v oblasti vytvárania inteligentných výrobných systémov, výskumno – vývojových a dodávateľsko – odberateľských sietí, efektívnej spolupráce ľudských a technologických zdrojov, bezodpadových technológií, efektívneho využívania patentov a práv duševného vlastníctva umožňujúcich uvádzať na trh doma aj v zahraničí inovačné produkty a služby.

V súlade s Programovým vyhlásením vláda SR s cieľom ďalšieho budúceho rozvoja identifikuje oblasti, ktoré sú významné z hľadiska zabezpečenia makroekonomickej stability, rozvoja podnikania, udržateľného rastu a garancie rozvoja SR a jej jednotlivých regiónov.

Priemyselná výroba bude naďalej kľúčovým národohospodárskym odvetvím, hlavným nositeľom tvorby pridanej hodnoty, kvalitnej zamestnanosti a **rastúcich miezd**, najmä svojou vysokou exportnou výkonnosťou a motorom vysoko efektívnych inovácií. Dôležitým prvkom priemyslu bude jeho charakteristická vlastnosť generátora nových technologických zmien, ktoré sú zdrojmi konkurencieschopnosti. Efektívnosť priemyselnej výroby a ďalších nadväzujúcich ekonomických činností bude elementom, ktorý zohrá významnú úlohu v zabezpečovaní hospodárskeho a sociálneho rozvoja SR s **aktívnou úlohou kvalifikovaných absolventov** jednotlivých stredoškolských a vysokoškolských odborov vzdelania.

Pracovná sila predstavuje kľúčový faktor ekonomického rozvoja krajiny a priamo koreluje s jej ekonomickým potenciálom. Práca ako výrobný faktor je totiž ešte stále základnou zložkou každej ekonomickej činnosti, ktorej výsledkom sú tovary a služby. **Tento potenciál však v podmienkach SR nie je plne využívaný predovšetkým v dôsledku prítomnosti disparít na trhu práce**. Niektorí absolventi sa uplatňujú v zamestnaniach, v ktorých nadobudnuté zručnosti a vedomosti len

zriedkakedy potrebujú a využijú, a dokonca nezriedka končia aj mimo svoj vzdelanostný stupeň. Nemusí sa pritom jednať len o kvalitatívny problém, kedy ich nadobudnuté vedomosti a zručnosti nie sú postačujúce na výkon korešpondujúceho zamestnania, ale často je problémom aj kvantita, kedy ich počty výrazne prevyšujú dopyt na trhu práce.

V roku 2016 pracovalo 57 % vysokoškolských a 60 % stredoškolských absolventov mimo vyštudovaný odbor vzdelania a každý štvrtý vysokoškolsky vzdelaný zamestnanec pracoval na pozícii s postačujúcim nižším ako vysokoškolským vzdelaním. Pri vysokoškolských absolventoch do 5 rokov od ukončenia štúdia je tento podiel až na úrovni 36 %, a to aj napriek tomu, že výrazná ekonomická expanzia v roku 2016 priniesla najvyšší dopyt na trhu práce v histórii SR. Keďže množstvo vysokoškolských aj stredoškolských pracovných pozícií je v súčasnosti voľných, je zrejmé, že disparity na trhu práce a zlé uplatnenie absolventov niektorých odborov vzdelania nie sú dôsledkom nedostatočnej tvorby pracovných príležitostí a nejedná sa o problém na strane dopytu na trhu práce. **Korene týchto disparít sú preto v nekorešpondujúcej ponuke na trhu práce – v kvalitatívnej a kvantitatívnej štruktúre absolventov prichádzajúcich na trh práce.** Je nevyhnutné nezatvárať pred týmito skutočnosťami oči a nájsť systematické riešenia postavené na relevantných informáciách.

Jedná sa tak o výrazné plytvanie finančnými prostriedkami na vzdelávanie absolventov v niektorých neperspektívnych oblastiach. Optimistické odhady hovoria o viac ako 300 miliónoch EUR každoročne investovaných do vzdelávania absolventov, ktorí nadobudnuté vedomosti nevyužijú v profesijnom živote (uplatnia sa mimo odbor svojho vzdelania). Následne prichádzajú na trh práce a stávajú sa problémom rezortu práce, kde sú vynakladané ďalšie finančné prostriedky na ich zaradenie do pracovného života. Tento problém nemá len ekonomický rozmer, ale aj sociálny. Absolventi bez možnosti uplatnenia sa na trhu práce v korešpondujúcom zamestnaní sa často stávajú frustrovaní a nezriedka aj menej motivovaní. To znižuje všeobecné renomé a dôveru vo vzdelávací systém krajiny a následne významne mení výsledok racionálnych rozhodnutí voľby vzdelávacej cesty.

Riešenie disparít na trhu práce v SR a ich náprava požaduje podstatné zásahy do systému vzdelávania v SR. **Toto riešenie musí byť systematické, postavené na relevantných informáciách o uplatnení absolventov jednotlivých odborov vzdelania v jednotlivých profesiách a regiónoch.**

Vláda SR zabezpečí nástroje na skvalitnenie činnosti školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie, posilnenie ich personálnych kapacít a zabezpečenie vhodných testovacích nástrojov určených k správnej diagnostike **výchovno-vzdelávacích potrieb** detí a žiakov, vrátane špeciálnych potrieb žiakov vyplývajúcich z ich vývinu v sociálne znevýhodnenom prostredí. Vláda SR podporí systematickú revíziu sústavy študijných odborov tak, aby opisy študijných odborov

zohľadňovali **najnovšie poznatky a vývojové trendy** v príslušnej oblasti a vychádzali z prepojenosti na požiadavky praxe s aktívnym zapojením zamestnávateľov.

Spoločnosť právom očakáva, že absolventi škôl budú pripravení úspešne plniť pracovné úlohy a povinnosti na pracovných miestach, byť ekonomicky aktívni, adaptabilní, viesť zmysluplný tvorivý život, a tak spoluvytvárať prosperujúcu krajinu. Základom rozvoja potenciálu mladých ľudí, produktivity, zamestnanosti a kvality života v SR je správne usmerňovaný výber perspektívneho zamestnania na základe odborných analýz **uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl podľa národnej klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 realizovaných v gescii rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny** a relevantná príprava na výkon pracovných činností s vyústením do úspešného uplatnenia mladých ľudí v platenom zamestnaní.

Pre účely analýzy boli vyvinuté a použité jedinečné algoritmy hodnotenia uplatnenia absolventov. Jedná sa o indikátor profesijnej primeranosti a indikátor využitia kvalifikačnej úrovne, ktoré vyjadrujú s akou mierou pracujú absolventi v profesiách korešpondujúcich, príbuzných, alebo nekorešpondujúcich s vyštudovaným odborom vzdelania a v profesiách s potrebou rôzneho stupňa kvalifikácie. V kombinácii s týmito indikátormi je významným faktorom uplatnenia absolventov aj ukazovateľ entropie, prostredníctvom ktorého je analyzovaná koncentrácia (resp. rozptýlenosť) absolventov v zamestnaniach.

Miera odmeňovania či uplatnenie v optimálnych zamestnaniach vzhľadom na vyštudovaný odbor vzdelania predstavujú parciálne faktory uplatnenia absolventov, ktorí si nájdu reálne zamestnanie za mzdu alebo plat. Neadekvátne mzdové hodnotenie a nekorešpondujúce uplatnenie sú jasným vyjadrením disparít na trhu práce, spôsobujú znižovanie využívania ekonomického potenciálu krajiny, výrazné plytvanie finančných prostriedkov v systéme vzdelávania, ale aj frustráciu osôb ponúkajúcich prácu a množstvo ďalších nepriamych negatívnych dôsledkov vo všetkých oblastiach hospodárskeho a spoločenského života. Všetky vyššie uvedené dôsledky však **nedosahujú taký rozmer, ako je to v prípade osôb končiacich v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny**. Nezamestnanosť je v skutočnosti tým najzávažnejším dôsledkom nesúladu medzi systémom vzdelávania a trhom práce.

Preto podrobný analytický pohľad na nezamestnanosť osôb a špeciálne osôb do 29 rokov podľa regiónov a odborov vzdelania je významným faktorom hovoriacim o uplatnení, resp. neuplatnení absolventov. Zatiaľ, čo pri mzdovom a profesijnom pohľade môžeme hovoriť o priamej korelácii s celkovou mierou uplatnenia, pri nezamestnanosti je táto závislosť negatívna. Teda vyššia úroveň nezamestnanosti je dôsledkom nižšej uplatniteľnosti a naopak.

V súčasnosti Slovenská republika zažíva nevídanú expanziu, ktorá sa prejavuje aj na trhu práce zvýšenou tvorbou pracovných miest a tým aj znižovaním nezamestnanosti. To platí pre absolventov väčšiny odborov vzdelania, nie je to však všeobecne platným pravidlom pre všetky rôzne smery. Stále existujú absolventi, ktorí aj napriek pozitívnym vývojovým tendenciám nezaznamenávajú lepšie uplatnenie a množstvo z nich končí v nezamestnanosti. Predkladaná štúdia predstavuje **výnimočné analytické informácie o tendenciách nezamestnanosti absolventov jednotlivých odborov vzdelania v podrobnosti, v ktorej ešte v podmienkach SR neboli nikdy realizované.**

Záver

Slovenská ekonomika a trh práce dosahujú historické najlepšie čísla, keďže úroveň zamestnanosti oproti rovnakému obdobiu minulého roka výrazne vzrástla. Podľa najaktuálnejších údajov za február 2017 celková zamestnanosť dosiahla 2,3 milióna osôb, čím zabezpečila **najvyššiu mieru zamestnanosti v histórii SR**. V zahranično-obchodnej činnosti dosiahol vo februári celkový vývoz tovaru takmer 6 mld. EUR, čím oproti februáru 2016 vzrástol o 4,3 % a saldo zahraničného obchodu bolo aktívne v objeme 343,5 mil. EUR. Deficit verejných financií za rok 2016 poklesol na úroveň 1,68 % hrubého domáceho produktu (HDP) a verejný dlh na úroveň 51,9 % HDP.

Priemerná nominálna mesačná mzda vo februári 2017 medziročne vzrástla najmä v činnostiach reštaurácií a pohostinstiev, veľkoobchode a maloobchode, doprave a skladovaní, vybraných trhových službách, ako aj v priemysle. Mierny pokles bol zaznamenaný v informačných a komunikačných činnostiach, predaji a oprave motorových vozidiel a v ubytovaní. Najvyššie medziročné relatívne prírastky počtu zamestnaných osôb boli zaznamenané v ubytovaní, činnostiach reštaurácií a pohostinstiev, predaji a oprave motorových vozidiel, vybraných trhových službách, doprave a skladovaní, maloobchode, priemysle, informačných a komunikačných činnostiach.

Pozitívny vývoj makroekonomických ukazovateľov dokumentuje konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky v európskom hospodárskom priestore a úspešnú realizáciu domácich aj zahraničných investícií, ktorých nevyhnutným predpokladom je **konkurencieschopná pracovná sila, vrátane absolventov stredných a vysokých škôl v SR a jej jednotlivých regiónoch**.

Zamestnanosť, úroveň a diferenciácia miezd absolventov jednotlivých stredoškolských a vysokoškolských odborov vzdelania sú v SR, pod záštitou **MPSVR SR** v koordinácii **Ústredia PSVR**, predmetom výskumno – štatistických analýz a prognóz vývoja na trhu práce v regionálnom členení, ktoré vytvárajú potrebné odborné podklady pre poskytovanie kvalitných **informačných a poradenských a odborných poradenských služieb zamestnanosti**, koordináciu vzdelávania a prípravy pre trh práce, ako aj tvorbu odvetvových koncepcií odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania v SR a jej jednotlivých regiónoch.

Priemerná hrubá mesačná mzda za odpracovaný čas na Slovensku dosiahla v roku 2016 hodnotu 1 044 EUR. Medziročne tak vzrástla o 4,5 % z 997 EUR v roku 2015. Mzdový nárast zaznamenali aj zamestnanci s ukončeným stredoškolským vzdelaním. Ich priemerná mesačná mzda rástla kontinuálne počas celého analyzovaného obdobia až na 959 EUR mesačne, ktorú stredoškolsky

vzdelaní zamestnanci poberali počas roku 2016. Z jednotlivých krajov jasne dominuje Bratislavský kraj, v ktorom mali zamestnanci mzdy vyššie ako bol priemer v Slovenskej republike. Stredoškolsky vzdelaní zamestnanci bez ohľadu na dobu od ukončenia štúdia v Bratislavskom kraji mali priemernú hrubú mesačnú mzdu 1 230 EUR, čo bolo o 22 % viac ako celoslovenský priemer stredoškolsky vzdelaných zamestnancov a zároveň v porovnaní s Prešovským krajom, v ktorom mali títo zamestnanci mzdu najnižšiu, o 36 % viac. Priemerná mzda absolventov stredných škôl bez ohľadu na dobu od ukončenia štúdia v Prešovskom kraji bola 783 EUR. Druhé najvyššie mzdy mali zamestnanci v danom členení v Trnavskom kraji, a to 954 EUR, nasledovaní Košickým krajom s priemernou mzdou 926 EUR mesačne. Podobná situácia bola aj pri stredoškolských absolventoch, ktorí ukončili štúdium pred menej ako 5 rokmi. Ich celoslovenská priemerná mzda bola 816 EUR mesačne. O 15 % vyššie mzdy mali zamestnanci do 5 rokov od absolvovania strednej školy v Bratislavskom kraji, a to 962 EUR mesačne. Po nich nasledovali zamestnanci z Trnavského kraja so mzdou 842 EUR mesačne, čo je vo veľkej miere spôsobené geografickou blízkosťou k hlavnému mestu. V Prešovskom kraji mali títo zamestnanci takmer o 17 % menšie mzdy ako bol celoslovenský priemer a takmer až o 30 % menej ako mali v Bratislavskom kraji. Teda priemerná hrubá mesačná mzda stredoškolských absolventov vyštudovaných pred menej ako 5 rokmi v Prešovskom kraji bola na úrovni 679 EUR. O niečo vyššie už boli mzdy stredoškolsky vzdelaných zamestnancov viac ako 5 rokov od ukončenia štúdia. Priemer ich miezd v Slovenskej republike bol 983 EUR. Jedine zamestnanci z Bratislavského kraja mali mzdu nad 1 000 EUR, a to konkrétne 1 281 EUR, čo je 1,3 násobok slovenskej priemernej mzdy týchto zamestnancov. Opäť platí, že najnižšie mzdy mali zamestnanci v Prešovskom kraji, a to 798, čo je až o takmer 38 % menej ako v Bratislavskom kraji.

Pri uplatnení stredoškolských absolventov z pohľadu jednotlivých hlavných skupín odborov vzdelania v konkrétnych hlavných triedach zamestnaní platí, že zamestnanci, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 2 – Technické vedy a náuky I, 3 – Technické vedy a náuky II a 4 – Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy sa uplatňujú prevažne v zamestnaniach s potrebou nižšej kvalifikácie, náročnejších na fyzickú prácu (hlavné triedy zamestnaní 7 a 8). Najviac stredoškolsky vzdelaných zamestnancov, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 5 – Zdravotníctvo, sa uplatňuje v zamestnaniach s potrebou vyššej kvalifikácie. Ide najmä o hlavné triedy zamestnaní 2 – Špecialisti a 3 – Technici a odborní pracovníci. Absolventi hlavnej skupiny odborov vzdelania 6 – Spoločenské vedy a náuky I sa v najväčšej miere uplatňujú ako pracovníci v službách a obchode. Zamestnanci, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 7 – Spoločenské vedy a náuky II, sa v najväčšej miere uplatňujú v zamestnaniach patriacich do hlavných tried zamestnaní 2 až 5. Najviac stredoškolsky vzdelaných zamestnancov, ktorí

absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 8 – Vedy a náuky o kultúre a umení, sa uplatňuje v zamestnaniach patriacich do hlavných tried 5 – Pracovníci v službách a obchode a 8 – Operátori a montéri strojov a zariadení.

Ďalej sa analyzovalo uplatnenie stredoškolských absolventov v hlavných skupinách odborov vzdelania v jednotlivých odvetviach národného hospodárstva. Pre jednotlivé kraje a SR celkovo platí, že najviac stredoškolsky vzdelaných zamestnancov, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 2 – Technické vedy a náuky I, 3 – Technické vedy a náuky II a 4 – Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy sa uplatňuje v sekcii C – Priemyselná výroba. Zamestnanci, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 5 – Zdravotníctvo, sa v najväčšej miere uplatňujú v zamestnaniach patriacich do sekcie Q – Zdravotníctvo a sociálna pomoc. V každom kraji sa ich v tejto sekcii uplatnilo viac ako tri štvrtiny. Absolventi hlavnej skupiny odborov vzdelania 6 – Spoločenské vedy a náuky I sa v najväčšej miere uplatňujú v sekcii C – Priemyselná výroba a G – Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel. U absolventov hlavnej skupiny odborov vzdelania 7 – Spoločenské vedy, náuky a služby II a 8 – Vedy a náuky o kultúre a umení dominuje sekcia C – Priemyselná výroba. V rámci SR a Bratislavského kraja majú však títo absolventi výrazné uplatnenie aj v sekcii G – Veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel. Jedinou výnimkou je Košický kraj, v ktorom sa najviac stredoškolsky vzdelaných zamestnancov, ktorí absolvovali niektorý z odborov vzdelania patriaci do hlavnej skupiny odborov vzdelania 7 – Spoločenské vedy, náuky a služby II, uplatňuje v sekcii J – Informácie a komunikácia (prevažne gymnáziá, ktoré majú úzku spoluprácu s firmami v oblasti ITK).

Z hľadiska vzťahu medzi vyštudovaným odborom vzdelania a vykonávaným zamestnaním (absolventi uplatnení v optimálnych, alternatívnych alebo nekorešpondujúcich zamestnaniach vo vzťahu s vyštudovaným odborom vzdelania) u stredoškolsky vzdelaných absolventov platí, že najvyšší podiel majú absolventi s nekorešpondujúcim uplatnením. Predstavujú približne 60 % z celkového počtu zamestnaných absolventov. Jednu pätinu (približne 20 %) predstavujú absolventi s optimálnym uplatnením a jednu pätinu (približne 20 %) s alternatívnym uplatnením.

Vysoký počet absolventov uplatnených v nekorešpondujúcich zamestnaniach spôsobuje viacero príčin. Jednak to môže byť tým, že veľa absolventov si nenachádza uplatnenie vo svojom odbore v dôsledku väčšieho počtu absolventov prichádzajúcich na trh práce. Veľa z nich v tomto prípade prijme prácu, ktorá nekorešponduje s ich pôvodnými predstavami, prácu mimo odboru vzdelania a niekedy aj dokonca prácu mimo ich kvalifikačný stupeň. Ďalším dôvodom je prípad, kedy absolventi preferujú iné zamestnanie v dôsledku lepšieho (mzdového) ohodnotenia.

Jedinečný pohľad na uplatnenie absolventov z pohľadu vykonávaného zamestnania vytvára indikátor profesijnej primeranosti. Analyzované boli konkrétne hodnoty indikátora profesijnej primeranosti v jednotlivých členeniach – v hlavných skupinách odborov vzdelania, v hlavných triedach zamestnaní, ako aj v odvetviach národného hospodárstva a jednotlivých odboroch vzdelania. Indikátor profesijnej primeranosti vyjadruje mieru s akou absolventi stredných škôl pracujú v profesiách optimálnych, alternatívnych alebo nekorešpondujúcich s vyštudovaným odborom vzdelania. Vyššia hodnota tohto indikátora vyjadruje, že absolventi pracujú vo väčšej miere v optimálnych pracovných pozíciách vo vzťahu s vyštudovaným odborom vzdelania, a je teda aj pozitívnejšia.

Najvyššiu hodnotu indikátora profesijnej primeranosti absolventov stredných škôl zaznamenáva hlavná skupina odborov vzdelania 5 – Zdravotníctvo. Znamená to, že absolventi sú v najväčšej miere zamestnaní na pracovných pozíciách, ktoré korešpondujú s vyštudovaným odborom vzdelania. S prihľadnutím na dobu, ktorá uplynula od ukončenia štúdia, dosahujú taktiež najvyššiu hodnotu indikátora profesijnej primeranosti absolventi tejto hlavnej skupiny odborov vzdelania. Absolventi do 5 rokov od ukončenia štúdia z tejto hlavnej skupiny odborov vzdelania však majú lepšie profesijné uplatnenie ako ich starší kolegovia (absolventi nad 5 rokov od ukončenia štúdia). Na druhej strane najnižšiu hodnotu tohto indikátora evidujú hlavné skupiny odborov vzdelania 4 – Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy a náuky a 8 – Vedy a náuky o kultúre a umení.

Z pohľadu hlavných tried zamestnaní dosahujú najvyššiu hodnotu indikátora profesijnej primeranosti absolventi stredných škôl uplatnení v hlavných triedach zamestnaní 2 – Špecialisti, 3 – Technici a odborní pracovníci a 7 – Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci. Naopak zo stredoškolských absolventov majú najnižšiu profesijnú primeranosť absolventi uplatnení v hlavných triedach zamestnaní 1 – Zákonodarcovia, riadiaci pracovníci a 9 – Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci.

V rámci sekcií ekonomických činností dosahujú najvyššiu hodnotu indikátora profesijnej primeranosti sekcie Q - Zdravotníctvo, L – Činnosti v oblasti nehnuteľnosti a D-E – Dodávka elektriny, plynu, pary, studeného vzduchu a vody, čo znamená, že absolventi stredných škôl sú v týchto sekciách v najväčšej miere zamestnaní na pracovných pozíciách, ktoré sú korešpondujúce s vyštudovaným odborom vzdelania. Na druhej strane najnižšiu hodnotu tohto indikátora eviduje sekcia N – Administratívne a podporné služby a O – Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie.

V rámci najpočetnejších stredoškolských odborov vzdelania z hľadiska počtu absolventov za ostatných päť rokov dosahujú najvyššiu hodnotu indikátora profesijnej primeranosti absolventi odborov vzdelania 5356 – zdravotnícky asistent, 6317 – obchodná akadémia, 7649 – učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo a 2675 – elektrotechnika – elektrické stroje a prístroje.

Okrem úrovne profesijnej primeranosti je dôležité aj využitie kvalifikačnej úrovne. Indikátor využitia kvalifikačnej úrovne vyjadruje mieru s akou absolventi pracujú v profesiách s potrebou rôzneho stupňa kvalifikácie. Ideálnym prípadom je situácia, keď absolventi pracujú na pracovnej pozícii s potrebou rovnakej kvalifikačnej úrovne akú dosiahli. Avšak môžu nastať aj situácie, kedy sú absolventi stredných škôl podkvalifikovaní, teda pracujú na pracovnej pozícii s potrebou vyššej kvalifikačnej úrovne ako dosiahli, alebo sú nadkvalifikovaní, čo znamená, že pracujú na pracovnej pozícii s potrebou nižšej kvalifikačnej úrovne ako dosiahli. U stredoškolských absolventov platí, že zhruba 85 % z nich pracuje na stredoškolských pracovných pozíciách.

Pre jednotlivé kraje a SR celkovo platí, že najvyššiu hodnotu indikátora využitia kvalifikačnej úrovne absolventov stredných škôl zaznamenáva hlavná skupina odborov vzdelania 5 – Zdravotníctvo, čo znamená, že absolventi tejto hlavnej skupiny odborov vzdelania pracujú vo väčšej miere na vysokoškolských pozíciách, a sú teda podkvalifikovaní. Naopak nadkvalifikovaní sú najmä absolventi, ktorí štúdium ukončili najviac pred piatimi rokmi. Najviac absolventov uplatňujúcich sa aj na pracovných pozíciách s postačujúcim základným vzdelaním eviduje hlavná skupina odborov vzdelania 4 – Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy a náuky.

Z pohľadu sekcií ekonomických činností dosahujú najvyššiu hodnotu indikátora využitia kvalifikačnej úrovne absolventi uplatnení v sekciách J – Informácie a komunikácia a K – Finančné a poisťovacie činnosti. Znamená to, že stredoškolskí absolventi zamestnaní v týchto sekciách pracujú vo väčšej miere na vysokoškolských pozíciách. Na druhej strane sekciami ekonomických činností, kde absolventi najčastejšie pracujú na pracovných pozíciách s postačujúcim základným vzdelaním, a sú teda nadkvalifikovaní, sú sekcie N – Administratívne a podporné služby, I – Ubytovacie a stravovacie služby a A-B – Poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov, ťažba a dobývanie. Platí to jednak u absolventov celkovo, bez zohľadnenia roku, kedy ukončili štúdium, ako aj pre absolventov do 5 rokov a nad 5 rokov od ukončenia štúdia.

V rámci najpočetnejších stredoškolských odborov vzdelania z hľadiska počtu absolventov za posledných päť rokov dosahujú najvyššiu hodnotu indikátora využitia kvalifikačnej úrovne absolventi odborov vzdelania 7649 – učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo a 7902 – gymnázium. Znamená to, že absolventi týchto odborov pracujú vo väčšej miere na vysokoškolských pozíciách. Naopak, odbormi vzdelania, v ktorých absolventi najčastejšie pracujú na pracovných pozíciách

s postačujúcim základným vzdelaním, a sú teda nadkvalifikovaní, sú odbory vzdelania 6445 – kuchár a 6456 – kaderník.

Pre SR a jednotlivé regióny SR platí, že najvyššiu hodnotu entropie majú odbory vzdelania 7902 – gymnázium a 3917 – technické a informatické služby. Absolventi gymnázia sa na trhu práce (t.j. v prípade, že nepokračujú v štúdiu na vysokej škole) v najväčšej miere zamestnávajú ako 5412 – Príslušníci Policajného zboru (okrem vyšetrovateľov) a absolventi technických a informatických služieb ako 8211 – Montážni pracovníci (operátori) v strojárkej výrobe. Na druhej strane najnižšiu entropiou majú odbory vzdelania z hlavnej skupiny odborov vzdelania 5 – Zdravotníctvo. Ide najmä o odbory 5318 – diplomovaná psychiatrická sestra, 5323 – diplomovaná detská sestra a 5333 – diplomovaný rádiologický asistent. Absolventi týchto odborov sa najčastejšie zamestnávajú ako 2221 – Špecialisti v ošetrovatelstve resp. 3211 – Rádiologickí asistenti.

V predkladanej štúdii je analyzovaná aj nezamestnanosť absolventov stredných a vysokých škôl v regiónoch SR podľa jednotlivých odborov vzdelania, ako aj z hľadiska rôznych ročníkov ukončenia štúdia v období od januára 2013 do januára 2017. Tieto informácie boli prepojené s počtom absolventov a mierou pokračovania na vysoké školy. To umožnilo vyjadriť nezamestnanosť aj v relatívnom vyjadrení ako **mieru nezamestnanosti, spolu s jej vývojom vo všetkých týchto členeniach.** Na rozdiel od systému vyhodnocovania miery nezamestnanosti absolventov podľa odborov vzdelania za konkrétny vybraný okamih, ktorý bol používaný do súčasnosti, analytické informácie v predkladanom materiáli sledujú priebeh nezamestnanosti. **Podrobnosť analyzovaných štruktúr spolu s ukazovateľmi priebehu miery nezamestnanosti sú významným kvalitatívnym krokom vpred. Tieto podrobné analytické informácie totiž neboli v podmienkach SR ešte nikdy publikované a analyzované.**

Výnimočnosť a jedinečnosť analyzovaných štruktúr umožnila hodnotiť aj priebeh nezamestnanosti, nie len jej okamihovú hodnotu. Pre tieto účely bol vyvinutý nový ukazovateľ hodnotenia vývoja miery nezamestnanosti „M-mesačná intenzita nezamestnanosti“, ktorá vyjadruje rýchlosť, akou si absolventi hľadajú a nachádzajú zamestnanie v prvých M-mesiacov od ukončenia štúdia. Jej vyššia hodnota, podobne ako miera nezamestnanosti, je negatívna a vyjadruje pomalý úbytok absolventov z evidencie úradov práce za prvých M-mesiacov od ukončenia štúdia. Naopak, čím je jej hodnota nižšia, tým rýchlejšie sa absolventi uplatňujú na trhu práce. V štúdii je analyzovaná intenzita nezamestnanosti za 2, 3, 4, 5, ... až 24 mesiacov od ukončenia štúdia a to osobitne za každú hlavnú skupinu odborov vzdelania, za skupinu odborov vzdelania a relevantné odbory vzdelania v jednotlivých regiónoch a v každom roku ukončenia štúdia.

Vývoj nezamestnanosti v Slovenskej republike má klesajúci trend. Kým v januári 2013 bolo v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vyše 435 tisíc uchádzačov o zamestnanie, v januári 2017 ich bolo už len necelých 274 tisíc. Aj počet uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov klesol, a to o polovicu, kým na začiatku sledovaného obdobia ich bolo vyše 140 tisíc a tvorili tretinu všetkých UoZ, na konci sledovaného obdobia (v januári 2017) ich už bolo 70 tisíc a tvorili len štvrtinu všetkých UoZ. Ešte výraznejšie klesol počet uchádzačov o zamestnanie do 29 rokov bez pracovnej skúsenosti, a to o viac ako 61 % z vyše 75 tisíc na 29 tisíc osôb, čo predstavuje 10 % z celkového počtu nezamestnaných v SR.

Jednoznačne najväčšiu skupinu nezamestnaných tvoria uchádzači o zamestnanie so stredoškolským vzdelaním, ktorí sú v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny viac ako 12 mesiacov. Ich podiel za sledované obdobie (január 2013 až január 2017) prekročil úroveň 50 %.

K rastu slovenskej ekonomiky prispieva aj stále sa zvyšujúca zamestnanosť a efektívne využívanie ľudského kapitálu v SR. Nezamestnanosť naopak predstavuje nevyužitú pracovnú silu a nakoľko Slovensko nemá širokú škálu ďalších zdrojov pre hospodársky rast, optimálne využitie voľných pracovných síl sa javí ako veľmi dôležité. Pozitívnou skutočnosťou je pokračujúci klesajúci trend počtu nezamestnaných za posledné roky, dokonca aj tých dlhodobo nezamestnaných. Napriek tomu je i naďalej potrebné v tomto trende pokračovať a prijímať progresívne opatrenia na podporu zamestnanosti na Slovensku. Aby bolo možné prijímať správne opatrenia, resp. robiť správne rozhodnutia na úrovni vlády aj regionálnych samospráv, je potrebné podrobne poznať vekovú aj kvalifikačnú štruktúru uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úradoch práce nie len z celoslovenského pohľadu ale aj v regionálnom členení.